

"M a s e p a"

Tema sinnist, esiettekandest, kriitkast ja sisust.

Eino Ulu

"Masepa" on Pjotr Iljitš Čaikovsky loominguperioodi "keskaja" sünnitus. Tema ooperite kronoloogilises järjestuses asub ta seitsmendal kohal, pärast üldtuntud Eugen Onegini ja vähem populaarset "Orleani neisi". Enne "Masepa" nägid maailmavalgust juba sarasised teosed kui "Itaalia capriccio", avamäng "1812", kuulus viiulikontsert, 4-as sümfoonia, balletid "Luitkede järv" jne. Nii "Masepa" tulb järgeda P. I. Čaikovsky korpseesse komponeerimiskka kuuluvaks, olgugi et tema surematu "Padaemand", 5-es ja 6-es sümfoonia veel alles jätge ootasid.

Kirjavahetusest oma vennaga ja Natalie v. Mekhiga võime leida huvitavaid materjali "Masepa" sünnitamise muredest ja valudest.

1881 aastal mõlgutas Čaikovsky mõtteid kirjutada uut ooperit ja püüdnud "Orleani neisi" valmimist kõhkles kahe süžee vahel. Üheks neist oli "Avertiev-Antropovi": "Vanjka Kljatsnik" ja teiseks "Masepa" (Burenini timberüütuse), Sama aasta sügisel otsustas ta esimese kasuks ja kirjutas oma teoste kirjalikulele juhrgensonile, et see hoolitseks lhbreto koostamise eest, lhbades loobuda oma honoraarist 500 rbl. tulevasele lhbretistile. Samal ajal avatleavad teda veel kolm teist süžeed: "Sadko", legend "Koro-mõslova bašnja" ja Potuhini "Doija gore".

Ei ole teada, mis motiividel ta siiski jäi "Masepa" juurde peatuma, kui mitte arvestada vihjet ühes kirjas v. Mekhile et ta kirjutab katseks ühe sisseini ja kui see teda vaimustab, siis kirjutab terve ooperi Burenini lhbretole.

"Masepa" komponeerimisele asus Čaikovsky 1881. aastal suvel Kamenska mõisas. Seal valmis ooperi neli numbrit, kuid suure raskustega ja tahejõu pingutusega, vaimustusega. Detsembris, Roomas olles, lisandus eelmistele Maria-Masepa stseen. Kuid ka siis ei olnud ta veel kindel, kas viib ooperi komponeerimise lõpuni, või mitte. Sel ajal pihendas ka kogu oma loominguühina Rubinsteini millestuseks mõeldud trio loomisele. "Masepa" juurde asus alles 1882. aasta mais, ent endiselt jaheda suhtumisega süžeele. Vast juuni kuust haarab Čaikovskyt suur töötuhin ja vaimustus ja 15-ks septembriks on "Masepa" valmis ja ta asub ooperi orkestreerimisele. Selle lõpetab 1883. aasta aprillis Pariisis olles. Samuti nagu klaveripartii kirjutaminegi, edenes ka orkestreerimine alal küll kindelt, kuid lõpus, kilpkonna sammudega, nagu ta ise väljendab ühes kirjas oma vennale. Vahepeal vallutab teda isegi meeleheide. Ta vaimub, et "Masepa" jääb tema viimseks ooperiks. Ta kahtlustab ennast oma võimete languses ja arvab, et ta on siiski vaid sümfooniik. Ent pärast orkestreerimise lõpetamist usub siiski, et kõik kahtlused olid tingitud vaid endakriitika süvenemisest.

* * *

"Masepa" võeti arvustajate poolt võrdlemisi halvasti vastu. Siin juures leidku märkimist asjaolu, et Čaikovsky uudisteesed, peale mõne üksiku viimase, ei leidnud ükski armu muusikakriitikutel silme all, sellest

hoolimata et nad mõnedkümned aastad hiljem võitsid surematu populaarsuse maailma kõikidel estradidel. Näiteks, tema nüüd kuulsa viiulikontserdi ettekanne Viinis Konrad Brodsky interpreteeringul kutsus välja arvustajate sõimuvõistluse. See viiuldajate repertuaari kapitaalseim teos pidi haisema sibula järele, olevat banaalseim lollus, mis kunagi kirjutatud ja kõikide krooniks arvas keegi "surematu" kriitik, et juba ükski slaavi muusika valdkonda kuuluvana ei vääri ta kriitiseerimist. Ei leidnud armu ei "Eugen Onegin", "Orleani neisi", sümfooniad kuni 6-ndani jne.

Ei leidnud armu ka "Masepa" Moskva esiettekande. Koige valjem kriitikutest (Kruglikov) ütles muuseas, et Čaikovsky juba ammu kirjutavat vaid publikule meeldimiseks ja seegi olevat varastatud kas Dargomõšskilt või Čuili, või Rimski-Korsakovilt või Mussorgskilt, kuid halvem osa olevat näpatud kas Gounodilt, Meyerbeerilt või (oo häbistavaim häbitöö) Verdiilt!!!

Ent esiettekande keskmine läbilõivus olenes teistest põhjustest. Juba proovide ajal avaldas Čaikovsky kartust, et "Masepale" võib saatuslikuks saada tollaegsete ooperilauljate vähene sisemine tundeskaala ja mänguoskus, ja seda taipas vaid üks retsensent, kelle kirjutus peaks metegi teatriklustajaid huvitama.

"On teada, et meie ooperilauljad jagunevad kolme kategooriasse, arvesse võtmata üsna vähesed erandeid: 1) lauljad, kes hääle juba kaotanud, kuid kes oskavad hästi laulda; 2) lauljad, kellel suurepärase hääle materjal, kuid kellel pole vähematki taipu laulukunstis; 3) lauljad, kes on head näitlejad, kuid kelle himsate häältega tuleb enne harjuda, et siis nautida nende lõepoolset anderikast mängu. Kõik need kolm kategooriat olid esindatud "Masepa" esiettekandel, kahjuks ilma ühegi erandita. Igatle juures tuli arvestada ühe ehk teise paudusega ja tildiselt paudus kõigil ilus ja värske hääl ning muusikaalne ettekande."

Veel hullem oli Peterburgi ettekande (7. veobr.) vastuvõtt. (Masepa — Pjanišnikov, Kocubei — Melnikov, Orlik — Stravinski, Andrei — Vasiljev III), Čaikovsky "vanutatud" retsensent-prokurör Cesar Cui, ütles muuseas:

"Pärast "Orleani neisi" arvasin, et enam rühalamat muusikat kirjutada on väga raske, kuid nüüdse "Masepaga" tõestab Čaikovsky, et ta need raskused kergesti on ületanud. Suurepärase lhbreto on Čaikovsky oma muusikaga oskannud nii põhjalikult ära rikkuda, et enam ühtegi naudinguväärilist kohta järele ei ole jäänud, jne. Nii tildiselt "Masepa" vastuvõtt tolleagee ajakirjanduse leeris.

Kuna aastaid hiljem, eriti nüüd, Nõukogude ajal, "Masepa" on üks populaarsemaid ja sageli esitatavamaid teoseid vene ooperilavade repertuaaris ja kuna ta peale Cehhoslovakkia ka Saksamaal on üks neist vähestest lavadele pääsenud vene ooperitest, siis peab küll arvama, et Čaikovsky on rängem sümfooniik või ooperikomponist, ei saa omelt jätta tunnustamata, et tema isiklik mina peegeldub igas tema teoses ja just see isiklik mina viis Čaikovsky loomingu laia maailma, kus ta veel praegugi püüab muusika meisterteoste esimestes ridades.